

VYSK. DR. JONAS BORUTA, SJ

Vilniaus universitetas

ISTORINĖS TIESOS APIE JĖZŲ GYNĖJAI SOVIETMEČIU

Atsiminimai apie sovietmetį vis labiau grimzta į praeitį. Vis mažiau lieka šiame pasaulyje gyvų to meto įvykių liudytojų. Rašytiniai, paminkliniai šaltiniai tų laikų įvykiams pažinti lieka tik vienos pusės – sovietinės ateistinės propagandos darbuotojų surašyti ar sukurti. Su tokiu vienpusiškumu susiduriame jau tyrinėdami sovietmečio istorijos įvykius, o dar keblesnė padėtis yra tų laikų tyrinėtojų, kurie mėgina tirti tarp to meto visuomenės grupių vykusias diskusijas, polemiką. Turime rankraštinių ir publikuotų šaltinių, pristatančių tik mažesnės visuomenės dalies – oficialių sovietinės valdžios darbuotojų skleistos ideologijos dokumentų. Kita – persekiota, didžioji tautos dalis neturėjo jokios galimybės arba tik labai ribotą galimybę palikti publikuotus ar bent raštu fiksuotus tekstus, kurie supažindintų ateities kartas su jų ginta pozicija. Gali susidaryti įspūdis, kad, pavyzdžiui, Katalikų Bažnyčios vadovai, ganytojai, kunigai nė nebandė oponuoti brutaliai, neobjektyviai, su akivaizdžiais istoriniais faktais nesiskaitančiai ateistinei propagandai. Vyresnioji karta žino, kad tai netiesa. Žino, kad į liaudies ateistinės indoktrinacijos iššūkius drąsesnieji kunigai atsakydavo pamoksluose. Apie tai nemaža liudijimų galime rasti „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“ puslapiuose. Tačiau tai tik trumpi paminėjimai, parodantys oponavimo faktą, bet ne turinį. „Savilaida“ (t.y. rašomąja mašinėle perrašytos) buvo platinamos ne tik verstinės užsienio autorių religinės knygos, bet ir kuriami nauji lietuviški tekstai, kuriais buvo atsiliepiama į „laiko“ iššūkius, jiems oponuojama, taip pat aprašoma ta dvasinė situacija, kurioje prievarta buvo laikoma to meto mūsų šviesuomenė ir liaudis. Tie „savilaidos“ rašiniai dūli asmeninėse kunigų, vienuolių ir vyresnio amžiaus katalikų knygų rinkiniuose. Jie gelsta, mašinraščių eilutės byra, trupa, darosi nebeišskaitomos. Dar dešimtmetis, kitas, ir mes nebeturėsime nesovietizuotų dokumentų, liudijančių apie tuomet visuomenėje vykusią diskusiją. Ypač iš ankstyvesniojo laikotarpio, t.y. iki „LKB Kronikos“ pasirodymo 1972 m.

Šioje tos epochos rašytinių šaltinių publikacijoje ir mėginame pateikti šių dienų ir ateities tyrinėtojų dėmesiui neateistinę poziciją Kristaus isto-

riškumo klausimu. Tai vienas iš labiausiai ateistinės propagandos eksploatuotų klausimų, beje, dėl Vakarų tyrinėtojų pasiekimų ir atradimų patyręs net ir šokią tokią idėjinę evoliuciją. Tuo įdomesnė ši publikacija, kad pateikiame Kristaus istoriškumą patvirtinantį darbą, bandytą oficialiai apginti licenciato laipsniui tuomet veikusiam Teologijos fakultete prie Kauno tarpdiecezinės kunigų seminarijos. Matyt, ne vien drąsesni to darbo autoriaus kun. Kazimiero Gaščiūno pamokslai, bet ir pasirinkta darbo tema, kritikuojanti vieną iš pagrindinių ateistinės propagandos teiginių, inspiravo kulto įgaliotinio draudimą tokį darbą ginti teologijos licenciato moksliniam vardui gauti.

Pats autorius, mons. K.Gaščiūnas¹, laiške šios jo darbo publikacijos rengėjams taip pristato savo nesėkmingą bandymą sovietinės valdžios visiškai kontroliuojamoje kunigų seminarijoje apginti šį darbą.

Kiek mano atmintis sako, 1959 m. baigęs Kauno kunigų seminarijoje akademinį kursą, 1960 m. išlaikiau egzaminus ir parašiau licenciatui gauti darbą „Kristaus istoriškumas nekrikščionių istorikų raštuose“. Gavęs Kauno vyskupijos valdytojo kan. J.Stankevičiaus paskyrimą į Kauno kunigų seminariją dirbti dėstytoju, išvažiavau į Palangą truputį pailsėti. Savaitė nepraejus mane iškvietai vysk. P.Maželis ir pasakė, jog saugumas, apibendrinęs visus mano sakytus pamokslus, nustatė, kad aš esu baisesnis tarybinės ideologijos priešas ir tokio jokiu būdu negalima skirti seminarijos dėstytoju. Jis kan. J.Stankevičiui įsakė mane išbraukti iš seminarijos dėstytojų sąrašo, sustabdyti mano mokslo įforminimą ir tolesnę mokslinę veiklą. Taip man buvo uždarytos visos durys į mokslinę veiklą. Neilgai trukus staiga mirė Švėkšnos klebonas St. Mažeika. Važiuojant iš jo laidotuvių vysk. P.Maželis man tarė: „Kun. Kazimierai, dabar esi laisvas, todėl tavę skiriu Švėkšnos klebonu“. To aš visai nesitikėjau, nes buvau dar palyginti jaunas, nepribrendęs vadovauti tokiai didelei parapijai, tad nenorėjau sutikti ir pradėjau priešintis. Tačiau nieko nepadėjo. Turėjau sutikti. Be to, ir vyresnieji kunigai patarė nesipriešinti vyskupo valiai.

Švėkšnoje paskendau kleboniškuose, pastoraciniuose darbuose. Ir kur tik buvau klebonu, stengiausi dirbti iš visos širdies. Apie kokius mokslinius darbus ir laipsnius nebuvo kada ir pagalvoti. Jaunimo turėjau apščiui, katechizaciją organizuodavau įvairiais būdais. Nors valdžia puldavo, tačiau darbų nesužlugdydavu. Tai kėlė man didelį dvasinį džiaugsmą. Kova dėl parapijiečių blaivaus gyvenimo būdo reikalavo kantrybės ir išradingumo, tačiau pasiekti rezultatai už viską atlygindavo... Visa tai prisiminęs, suprantu, kad tai buvo brandžiausi mano metai, nes dirbau visą save pamiršęs. Ir tik dabar, savo paskutiniaisiais senatoės metais, atsiminiau aną minėtą licenciato darbą, kurį čia ir pateikiu.

¹ Mons. kan. Kazimieras Gaščiūnas gimė 1926 03 04, kunigu įšventintas 1951 09 23, yra Telšių vyskupo Vincento Borisevičiaus kunigų seminarijos dėstytojas, buvęs šios seminarijos rektorius, LKMA narys.

Aišku, čia pristatomas darbas teologijos licenciato moksliniam vardui vertintinas pagal 1959 m. pasaulinės ir lietuviškosios teologinės istoriografijos lygį ir tai, kokia literatūra tuo metu nuo Vakarų pasaulio geležine siena atribotoje Lietuvoje autoriui buvo prieinama. Todėl šio teksto – dokumento skaitytojams pateikiame bibliografinį sąrašą lietuvių kalba (vieną kitą ir kitomis kalbomis) vėliau publikuotų šaltinių bei straipsnių Kristaus istoriškumo tema².

Prie šios mons. kan. K.Gaščiūno publikacijos pridedame jau velionio kun. Viktoro Šauklio, MIC³, straipsnio, išspausdinto didelėmis kun. Vaclovo Aliulio, MIC, pastangomis ir sumanumu 1985 m. „Katalikų kalendoriuje žinyne“⁴.

Šiame straipsnyje jau parodomi šokie tokie evoliuciniai poslinkiai sovietinėje ateistinėje istoriografijoje; kartu tai yra bandymas kad ir minimaliai sovietmečio pabaigoje leistai katalikiškai spaudai pateikti katalikiškosios pusės atsakymus į ateistinės spaudos išpuolius. Šis straipsnis, prieš patekdamas į KKŽ, buvo platinamas savilaidos būdu mašinraščio kopijų forma. Kad skaitytojas galėtų susipažinti su sovietinės ateistinės

² Šaltiniai: Dogminė konstitucija apie Apreiškimą „Dei Verbum“, II Vatikano susirinkimo nutarimai, Vilnius–Kaunas, 1968, p. 19–20; P.K.Tacitas, *Rinktiniai raštai*, Vilnius, 1972, p. 220–224; Письма Плиния Младшего, Москва: Наука, 1984, p. 96–97; Svetonius, *Dvylikos cezarių gyvenimas*, Vilnius, 1998, p. 219, 386–387; Svetonius, *The twelve Caesars*, Penguin Books, 1979, p. 202–203. Straipsniai: F.Bartkus, P.Aleksa, *Dievas ir žmogus*, Roma, 1953, p. 85–105; P.Būčys, MIC, *Trumpa apologetika*. Trečioji pataisyta laida, Marijampolė, 1926, p. 48–50; K.Čibiras, *Dogmatika*, Vilnius, „Švyturio“ b-vė, 1922, p. 62–64; *Katalikų Bažnyčios katekizmas*, Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla, 1996, p. 94–145; Č.Kavaliauskas, Ar Jėzaus prisikėlimas – istorinis įvykis?, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 15, Vilnius, p. 65–73; tas pat kn.: Č.Kavaliauskas, *Tarp fizikos ir teologijos*, Vilnius: Aidai, 1998, p. 87–98; G.Martinetti, SJ, *Kodėl aš tikiu*, Vilnius, 1999, p. 89–149; N.N.Kristus, *Lietuvių enciklopedija*, t. 13, Bostonas, 1958, p. 151; V.Rimšelis, MIC, Jėzus Kristus, *Lietuvių enciklopedija*, t. 9, Bostonas, 1956, p. 399–403; A.Rubšys, Istorinis Jėzus ir Tikėjimo Kristus, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 10, Roma, 1984, p. 77–103; V.Šauklys, MIC, Kristaus istoriškumo klausimu, *Katalikų kalendorius žinynas*, Kaunas–Vilnius, 1985, p. 255–259; N.Šepetys, Kristaus prisikėlimo istoriškumo klausimas, *Naujasis židinys*, 1993, Nr. 3, p. 94–104; A.Voldemaras, Istorinis Kristus, *Ankstyvoji krikščionybė*, Kaunas, 1997, p. 87–92; G.Theissen, A.Merz, *Der historische Jesus*, Göttingen, 1997, p. 1–528; Иисус Христос в документах истории, Санкт-Петербург, 1999; М. Кубланов, Чегыре „интерполяции“, *Наука и жизнь*, 1980, № 1, p. 124–130; И.М. Тронский, Chrestiani (Tacit. ANN.XV 442) и Chrestus (Sueton. Div. Claud. 254), *Античность и современность*, Москва: Наука, 1972.

³ Žr. kun. V.Šauklio nekrologą šiame LKMA Metraštyje (t. 23), p. 618–620.

⁴ V.Šauklys, MIC, Kristaus istoriškumo klausimu, *Katalikų kalendorius žinynas*, Kaunas–Vilnius, 1985, p. 255–259; Žr. plačiau apie kun. V.Aliulio pastangas bent šį tą iš teologinių tekstų išspausdinti sovietmečiu: N.Šepetys, *Katalikų kalendorius žinynas sovietmečiu*, *Naujasis židinys-Aidai*, 1998, Nr. 11/12, p. 455–467; taip pat: Kun. V.Aliulis, Lietuvos katalikų spaudos leidiniai, *Katalikų kalendorius žinynas*, Vilnius–Kaunas, 1988, p. 269–272.

istoriografijos iššūkiams, taip pat pateikiame keletą nuorodų į sovietines kontroversines publikacijas⁵.

Baigiant reikėtų paminėti dar vieną problemą. Šventojo Sosto ir Lietuvos Respublikos pasirašytoje ir ratifikuotoje Sutartyje dėl bendradarbiavimo kultūros, švietimo ir mokslo srityje įrašyta, kad Lietuvos Respublika pripažįsta visus tuos mokslinius vardus ir laipsnius, kuriuos sovietinės okupacijos metais Kauno kunigų seminarija teikė. Taigi bent visas išeitas licenciato studijų kursas ir išlaikyti mons. K.Gaščiūno egzaminai turėtų būti pripažinti ir šių dienų Lietuvos aukštųjų mokyklų. O formalus darbo gynimas neįvyko ne dėl darbo autoriaus kaltės, ne dėl tuometinio Kauno kunigų seminarijos Teologijos fakulteto sprendimo, bet dėl brutalaus, mokslinėje srityje nekompetentingo, neteisėto Religinių reikalų tarybos įgaliojimo. Todėl manome, kad atsižvelgiant į garbų darbo autoriaus amžių bei su darbo gynimu iš okupacinių struktūrų patirtą persekiojimą, VDU Katalikų teologijos fakultetas turėtų laikyti garbę mons. kan. Kazimierui Gaščiūnui pripažinti teologijos licenciato vardą. Taip būtų atitaisyta sovietmečiu jam padaryta moralinė ir akademinė-mokslinė skriauda. Tuo labiau kad su darbu susipažinusio LKMA akademiko, profesoriaus, habilituoto daktaro, mūsų žymaus istoriko Antano Tylos išvada apie šį darbą buvo tokia: „Darbas parašytas vadovaujantis moksline metodika, pirminių šaltinių analize. Remiantis žydų istoriku Juozapu Flavijum, Kajaus Plinijaus Cecilijaus Sekundo rašytiniu palikimu ir romėnų istoriko Publijaus Kornelijaus Tacito, gerai žinomo iš Lietuvos istorijos, veikalu „Annales“, autorius įrodo Kristaus istoriškumą ir jo, kaip krikščionybės pradininko, ryšį su vietove ir laiku. Apžvelgiama šaltinių apie Kristų plėtra. Darbo struktūra ir jo nuoseklumas dėsningi. Siūlau darbą skelbti „LKMA Metraštyje“.

⁵ Z.Kosidovskis, *Evangelijų sakmės*, Vilnius, 1986, p. 308-314; F.Korovkinas, *Senovės istorija*, Kaunas, 1980, p. 223-225; Krikščionybė, *Filosofijos žodynas*, Vilnius, 1975, p. 228-229; J.Matulis, Kristaus legenda, *Tarybinė moteris*, 1959, Nr. 12, p. 2-3; J.Ragauskas, Ar gyveno Kristus?, *Mokslas ir gyvenimas*, 1966, Nr. 6, p. 11-12.